

REGIONALT NETTVERK

Nasjonal rapport

NR. 3 | 2019

INTERVJUER GJENNOMFØRT I PERIODEN
29. JULI TIL 23. AUGUST

NORGES BANK

Fortsatt god vekst i næringslivet

Ifølge bedriftene i Regionalt nettverk bidro høy aktivitet i oljenæringen til å holde veksten oppe i sommer. Den internasjonale uroen ser ikke ut til å ha bremset aktiviteten i stor grad, selv om enkelte bedrifter merker at etterspørselen fra utlandet har gått ned. Bedriftene venter at veksten skal avta litt det neste halve året.

Aktiviteten i næringslivet fortsatte å øke med god fart i sommermånedene, ifølge bedriftene i Regionalt nettverk (figur 1). Veksten har tatt seg gradvis opp siden konjunkturbunnen i 2016. Denne intervjurunden meldte de om en årsvekst i produksjonen på 3,0 prosent, om lag som i mai. Særlig oljeleverandørene har hatt sterk oppgang de siste månedene, og det er fortsatt høy aktivitet hos tjenesteyterne (figur 2). På den andre siden har veksten hos bygg- og anleggsbedriftene og i hjemmemarkedsindustrien avtatt noe. Sysselsettingsveksten var litt lavere i de fleste næringer. Unntaket er oljeleverandørene, som økte bemanningen mer enn i foregående tremånedersperiode.

Bedriftene ser for seg litt lavere vekst det neste halve året. Det er spesielt tydelig blant oljeleverandørene, men også varehandelen og eksportindustrien forventer at veksten vil avta litt fremover. Enkelte av kontaktene er bekymret for handelskonflikten mellom USA og Kina, som har tilspisset seg den siste tiden. Storbritannias utmelding fra EU (brexit) gir også opphav til bekymring. Usikkerheten rundt konsekvensene av den globale uroen synes å være større på noe lengre sikt (se utdypning s.5). Samtidig mener mange at andre drivkrefter, som digitalisering, økt konkurranse fra utlandet og fokus på klima og helse, er vel så viktige for utviklingen fremover.

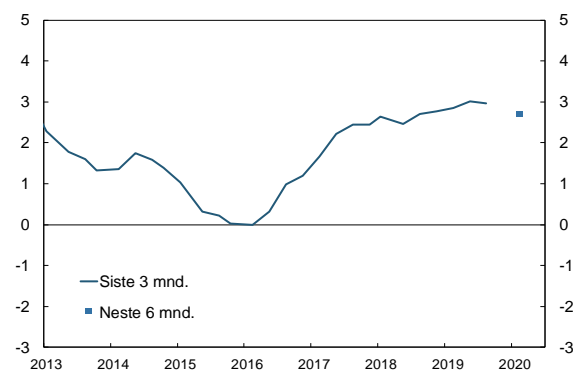
Hittil er det få tydelige tegn til at den globale usikkerheten demper bedriftenes investeringsvilje. Det planlegges økte investeringer i de fleste næringer det kommende året, og mange investerer i teknologi og automatisering, i tillegg til kapasitetsutvidelser.

Oljeinvesteringer og teknologisk utvikling holder veksten oppe

I oljeleverandørnæringen har det vært økende aktivitet i de fleste segmenter i år (figur 3). Veksten har tatt seg betydelig opp de siste månedene, særlig hos leverandører til norsk sokkel, som blant annet har hatt mange oppdrag knyttet til feltutbygging og modifikasjoner. Bedriftene venter at de vil ha mye å gjøre ut året, men tror likevel at veksten skal avta litt. Det er få store funn som skal bygges ut fremover og de signaliserer en begynnende usikkerhet rundt ordreinngangen lenger frem i tid. Samtidig fortsetter flere å vri seg mot andre forretningsområder. Mange understreker at de fortsatt er tilbakeholdne med å ta på seg kostnader og risiko, etter at de gjennomførte store kostnadsreduksjoner i forbindelse med oljeprisfallet i 2014.

Figur 1

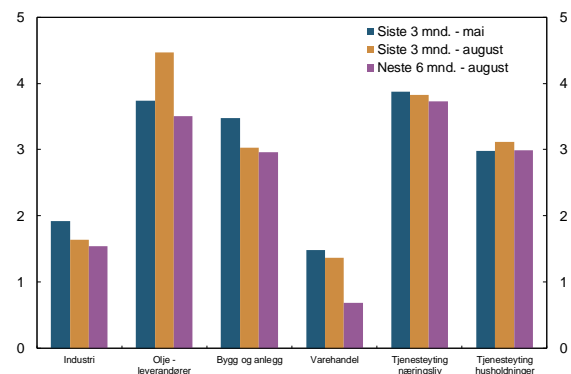
Samlet produksjonsvekst

Vekst siste tre måneder og forventet vekst neste seks måneder. Sesongjustert. Prosent

Figur 2

Produksjonsvekst. Alle næringer

Vekst siste tre måneder og forventet vekst neste seks måneder. Sesongjustert. Prosent

I industrien har veksten hos eksportbedriftene holdt seg oppe gjennom året, til tross for den globale usikkerheten og svakere utvikling i flere eksportmarkeder (figur 4). Det er samtidig stor variasjon i hvorvidt eksportbedriftene rammes av eller bekymrer seg for handelskonflikt og brexit, ettersom de opererer i svært ulike markeder. Enkelte har merket nedgangen i europeisk bilindustri, men de fleste melder at global usikkerhet så langt ikke har slått ut i endret etterspørsel, og viser blant annet til at svekkelsen av kronen har styrket konkurranseevnen. Eksportbedriftene venter likevel litt lavere vekst fremover, og noen knytter det til svakere utsikter internasjonalt. For flertallet synes det imidlertid ikke å være en klar sammenheng mellom den globale uroen og lavere vekstforventninger det neste halve året.

Innen hjemmemarkedsindustrien har veksten avtatt litt de siste månedene (figur 4). Næringsmiddelindustrien påvirkes av svak vekst i dagligvaremarkedet, som møter konkurranse fra utlandet og mer klimabevisste forbrukere. Noen industribedrifter opplever også at etterspørselen fra bygg og anlegg vokser mindre enn før.

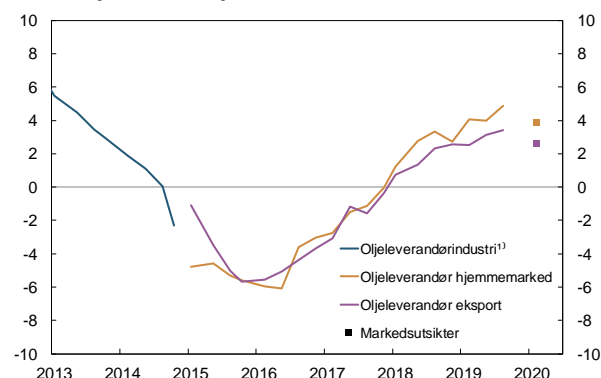
Varehandelsbedriftene rapporterte om svakt salg i begynnelsen av året. Veksten tok seg imidlertid litt opp ved intervjurunden i mai, og har holdt seg oppe gjennom sommeren (figur 5). En del bedrifter forteller om dårlig salg inn mot sommeren, men sier at værskiftet løftet aktiviteten i siste del av perioden. Likevel gir de fleste uttrykk for at bransjen er under press, og de forventer litt lavere vekst fremover. Flere tror at trender som gjenbruk og bærekraft får forbrukerne til å tenke seg mer om før de handler (se utdyping s.5). Samtidig trekkes konkurranse fra utenlandsk netthandel fortsatt frem som en utfordring for mange. Enkelte nevner imidlertid at det har blitt større bevissthet rundt utslipp knyttet til frakt og emballasje, og at flere netthandelsaktører sliter med lønnsomheten.

Tjenesteyterne har opplevd høy vekst de siste årene, spesielt etter at aktiviteten i oljebransjen tok seg opp i starten av 2018. Det er særlig aktiviteten mot næringslivet som øker (figur 5). Rådgivningsbransjen fortsetter å være en viktig bidragsyter til veksten. Behovet for kjøp av ekstern kompetanse øker i takt med den teknologiske utviklingen, nye reguleringer og kundebehov. God aktivitet i norsk næringsliv og vridning fra vareforbruk til opplevelser er også med på å løfte aktiviteten i næringen som helhet. Svekket kronekurs gjør i tillegg Norge til et attraktivt reisemål for både norske og utenlandske turister.

Offentlige investeringer i infrastruktur, helse- og omsorgsbygg skaper fortsatt høy aktivitet i bygg- og anleggsbransjen. Enkelte peker imidlertid på at deler

Figur 3

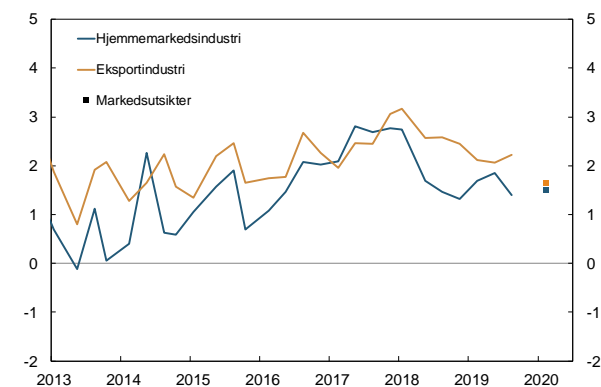
Produksjonsvekst oljeleverandører

Vekst siste tre måneder og forventet vekst neste seks måneder. Sesongjustert. Prosent. 1) Avsluttet serie (2003-2014)

Figur 4

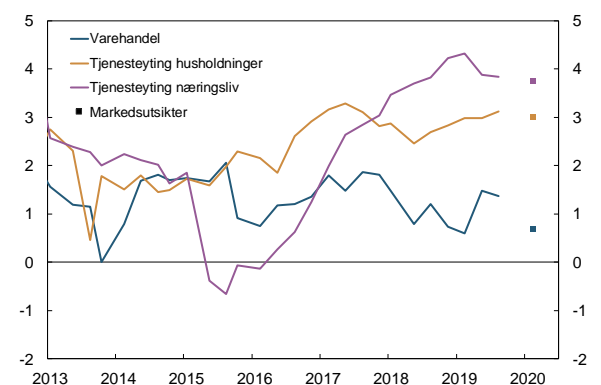
Produksjonsvekst industri

Vekst siste tre måneder og forventet vekst neste seks måneder. Sesongjustert. Prosent

Figur 5

Produksjonsvekst varehandel og tjenesteyting

Vekst siste tre måneder og forventet vekst neste seks måneder. Sesongjustert. Prosent

av anleggsbransjen begynner å nærme seg en kapasitetsgrense. Det er fortsatt høy aktivitet innen boligbygging, men noen av kontaktene har begynt å merke at salget av boliger har gått litt tregere den siste tiden. Inntrykket er at kjøperne generelt er litt mer forsiktige og prisbevisste enn tidligere.

Fortsatt høy kapasitetsutnyttning

De siste årene har bedriftenes utnyttelse av produksjonskapasiteten økt. Stadig flere har dermed ikke kunnet vokse mer, uten å gjøre tilpasninger i utstyret eller arbeidsstokken. Kapasitetsutnyttningen har holdt seg oppe gjennom sommeren, og er fortsatt høyere enn det historiske gjennomsnittet (figur 6). I august hadde rundt to tredjedeler av oljeleverandørene nær full kapasitetsutnyttning (figur 7). Men også i øvrig industri bremses stadig flere av manglende kapasitet, etter at god vekst over en periode har ført til stadig høyere utnyttning av maskinparken.

I takt med at arbeidsledigheten har gått ned, har det blitt vanskeligere for bedriftene å få tak i kvalifisert arbeidskraft. Andelen bedrifter som bremses av tilgang på arbeidskraft er likevel lite endret fra forrige runde, og ligger nær sitt historiske gjennomsnitt (figur 6). Det er særlig hos oljeleverandørene og i bygg- og anleggsbransjen at knapphet på arbeidskraft er et hinder for videre vekst (figur 7). De strever blant annet med å få tak i ingeniører, elektrikere og rørleggere. Mange opplever også at det blir stadig mer krevende å få tak i spesialister innen IT, i tillegg til erfarne prosjektledere og helsepersonell. At det for flere likevel ikke begrenser aktiviteten, skyldes at kompetansen ofte leies inn eller rekrutteres fra utlandet. En del løser også mangelen ved å overføre oppgaver eller hente kompetanse fra utenlandske deler av eget konsern.

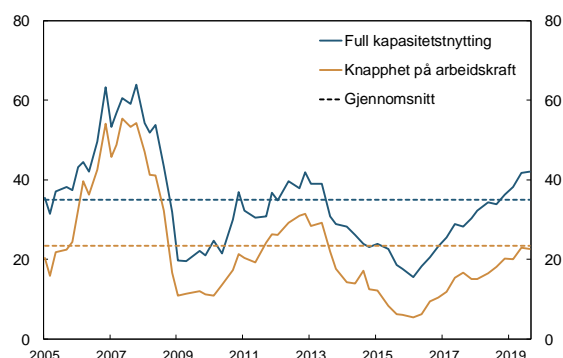
Lønnsveksten stiger

Lønnsveksten har tatt seg gradvis opp igjen, etter noen år med moderate oppgjør i kjølvannet av oljeprisfallet. I år venter bedriftene at lønnsveksten skal videre opp. Som før sommeren anslår de at lønningene vil øke med rundt 3,2 prosent (figur 8). Flere viser til at det særlig er bedringen i oljenæringen som har vært med på å løfte lønnsveksten.

Fortsatt god vekst i etterspørselen har gitt rom for noe prisvekst hos bedriftene det siste året, men prisveksten har avtatt litt fra i vår. Innen varehandel skaper netthandel og sterk vekst i lavpriskonsepter et tørt konkurranseklima. Det gjør at mange vegrer seg for å heve prisene, til tross for at høyere lønnsvekst og svakere krone har økt kostnadene. Varehandelsbedriftene tror likevel at litt høyere prisvekst fremover er nødvendig for å kunne drive lønnsomt. De tjenesteytende bedriftene tror derimot at prisveksten mot husholdninger vil bli litt lavere det neste året. Flere trekker frem at det har blitt tilført mye kapasitet, særlig innen hotell og restaurant, og at konkurransen om kundene dermed blir stadig hardere.

Figur 6

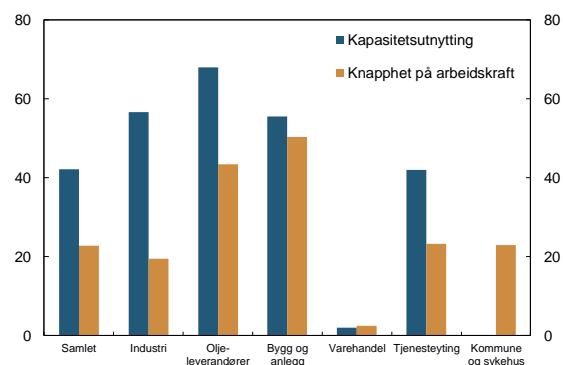
Kapasitetsutnyttning¹⁾ og knapphet på arbeidskraft²⁾

Andeler i prosent. 1) Kommuner og sykehus er ikke med. 2) Spørsmålet om arbeidskraft er bare stilt til de bedriftene som har oppgitt å ha full kapasitetsutnyttning, men serien viser andelen av alle som er med i intervjurunden.

Figur 7

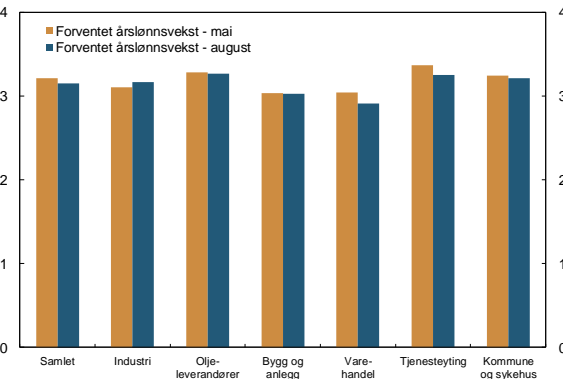
Kapasitetsutnyttning¹⁾ og knapphet på arbeidskraft. ²⁾ Alle næringer

Andeler i prosent. 1) Kommuner og sykehus er ikke med. 2) Spørsmålet om arbeidskraft er bare stilt til de bedriftene som har oppgitt å ha full kapasitetsutnyttning, men serien viser andelen av alle som er med i intervjurunden.

Figur 8

Årslønnsvekst

Forventet årslønnsvekst inneværende år. Prosent

INTERNASJONAL URO SKAPER USIKKERHET

Handelskonflikten mellom USA og Kina og Storbritannias utmelding fra EU (brexit) bidrar til å skape usikkerhet om den økonomiske utviklingen. Det berører også en del av bedriftene i nettverket:

Særlig oljeleverandører og øvrige industribedrifter rettet mot eksportmarkedet påvirkes av internasjonal uro og brexit. Uro og lavere vekst ute kan dempe etterspørselen etter norske varer og tjenester, særlig dersom viktige handelspartnere i EU rammes. Enkelte har allerede opplevd bortfall eller nedgang i etterspørselen i europeiske markeder der veksten er svak. Fremover er det en risiko for at brexit vil medføre forsinkede leveranser og hindre dem i å betjene kundene. En del av kontaktene har innført tiltak for å sikre seg mot uforutsigbare følger fremover:

- Noen har bygget opp nye lagre i Storbritannia
- Noen har utarbeidet egne handelsavtaler med sine britiske motparter
- Enkelte har også lagt inn forbehold i kontrakter som sikrer dem dersom handelskrigen eskaleres ytterligere

Også bedrifter som ikke har aktivitet i utlandet oppgir at de kan bli påvirket. Selskaper som er en del av et internasjonalt konsern kan bli pålagt å stramme inn investeringer og kostnader. Lavere etterspørsel etter innsatsvarer fra eksportsektoren kan gi negative ringvirkninger for hjemmemarkedsindustrien. En del påvirkes også av at økte tollbarrierer har hevet prisene på enkelte råvarer.

Men mange trekker også frem at uroen kan ha positive effekter for næringslivet. At den norske kronen har svekket seg øker konkurranseevnen og/eller lønnsomheten for eksportørene. Kronesvekkelsen gjør dessuten Norge til et mer attraktivt reisemål for både norske og utenlandske turister. For enkelte hjemmemarkedsbedrifter har handelskonflikten også medført lavere innkjøpspriser, fordi en del kinesiske produsenter nå vender seg til det europeiske markedet. Leverandører til markeder som beskyttes av økte tollbarrierer mot amerikanske varer inn mot EU har også fått et løft, fordi barrierene bidrar til å dempe konkurransen.

En del påpeker også at norske statsfinanser er robuste, og at dersom dårlige tider når Norge, kan finanspolitikken motvirke mye av de negative følgene for norsk økonomi.

BÆREKRAFT BLIR VIKTIGERE

Klima og bærekraft preger samfunnsdebatt og politikk, og trekkes i økende grad frem som et viktig område også for kontaktene i Regionalt nettverk.

Nye grenser for utslipp utløser behov for større investeringer for en rekke bedrifter. I tillegg fører krav fra kundene til at en del bedrifter velger å investere i miljøvennlig produksjon, også der det ikke er lovpålagt. Flere trekker frem at særlig offentlig sektor stiller krav til bærekraft for å inngå kontrakt. Slik påvirkes blant annet valg av byggemetoder og materialbruk av klimahensyn. Flere oppgir dessuten at kundene har blitt mer opptatt av ulike klimasertifikater for produktene, og at dette påvirker måten de produserer på.

I varehandelen tror flere at fokus på bærekraft demper salget, og at diskusjoner om klima og miljø har fått mange til å tenke seg om en ekstra gang før de kjøper noe nytt. Inntrykket er at stadig flere er negative til ukritisk forbruk, og at det etter hvert begynner å vises i salgstallene. Blant annet har ønsket om å redusere kjøttforbruket gitt et løft for oppdrett og havbruk. I tillegg vris forbruket mot tjenester. Men bildet er ikke entydig - mange mener bærekraft ennå er et moteord, og at det fortsatt er pris som veier tyngst i kjøpsbeslutningen. Sterk vekst innen en rekke billigkonsepter understøtter dette.

En turistrettet kontakt sier at målinger viser at bærekraft har blitt viktigere i vurderingen av hvorvidt en reise skal gjennomføres. Likevel er det ikke tegn til at «flyskam» har redusert reiseaktiviteten i særlig grad. Flere trekker frem geografien som en forklaring. Norge er et langstrakt land, og alternativene til fly er i mange tilfeller begrenset.

Noen ser også på bærekraft som en forretningsmulighet. Stadig flere bedrifter ønsker å forbindes med bærekraft, og etterspør hjelp til utforming av strategi, rapportering og kommunikasjon. For en del er dessuten fokus på svinn med på å øke lønnsomheten.

Tabell 1 Indikatorer

	Denne runden	Forrige runde
Produksjon og etterspørsel		
Produksjonsvekst siste tre mnd (annualisert)		
Samlet	3,0	3,0
Hjemmemarkedsindustri	1,4	1,9
Eksporthandel	2,2	2,1
Oljelieferandører hjemmemarked	4,9	4,0
Oljelieferandører eksportmarked	3,4	3,1
Bygg og anlegg	3,0	3,5
Varehandel	1,4	1,5
Tjenesteyting næringsliv	3,8	3,9
Tjenesteyting husholdning	3,1	3,0
Forventet produksjonsvekst neste seks mnd (annualisert)		
Samlet	2,7	3,1
Hjemmemarkedsindustri	1,5	2,1
Eksporthandel	1,6	2,1
Oljelieferandører hjemmemarked	3,8	4,3
Oljelieferandører eksportmarked	2,6	3,6
Bygg og anlegg	3,0	3,6
Varehandel	0,7	1,5
Tjenesteyting næringsliv	3,7	4,0
Tjenesteyting husholdning	3,0	3,0
Arbeidsmarked og produksjonsgap		
Sysselsettingsvekst siste tre mnd	0,4	0,5
Forventet sysselsettingsvekst neste tre mnd	0,4	0,5
Knapphet på arbeidskraft	22,7	23,0
Full kapasitetsutnyttelse	42,1	41,7
Kostnader og priser		
Anslag årslønnsvekst	3,2	3,2